

Úvod **Předmět a cíl studia středolatinšké literatury**

Předkládaná příručka představuje základní vývojové rysy a čelné autorské osobnosti latinské literatury, tj. latinsky psané literatury, evropského středověku. Porozumění této literatuře a její aspoň hrubá znalost je důležitá pro pochopení dalšího kulturního vývoje, podoby mnoha konkrétních literatur jak středověkých tak i novověkých a moderních. Stejně tak bez povšechného vhledu do středověkého literárního života a do úlohy, již v něm měla právě literatura latinsky psaná, budou mylné, nejen snad nepřesné, naše představy o rozhodující úloze římské a řecké antické vzdělanosti ve staletích a tisíciletích po zániku antické kultury. Studium latinské literatury evropského středověku ukazuje, že byla uchována kontinuita mezi antickou literaturou a literaturami středověkými, které pak zásadně ovlivnily a dokonce pomohly utvářet kulturu raného i pozdějšího novověku až do naší doby. Snad je tato informace dostatečně názorně obsažena, ať explicitně nebo třeba jen implicitně, ve výkladech této příručky.

Kdo se o této funkci středolatinšké literatury chce poučit důkladněji a názorněji, sáhne po knize Ernsta Roberta Curtia *Evropská literatura a latinský středověk* (přel. J. Pelán, J. Stromšík, I. Zachová), Praha 1998. První vydání originálu této nadmíru vlivné a pro moderní literární historii v nejednom ohledu zakladatelské publikace vyšlo v Curychu v roce 1948.

Podvojný charakter středolatinšké literatury

Všichni autoři latinské literatury středověku a všechny její výtvořy patří nejprve do literárního života příslušné národní pospolitosti, jsou tedy součástí literatury národní. Zároveň vstupují do celého komplexu středolatinšké literatury evropské, jsou tedy zároveň součástí celku, který bychom dnes nazvali světovou literaturou, což je dáno právě jejich jazykem, latinou.

V tom je rozdíl mezi středolatinšským písemnictvím a literaturami moderními: ne vše, co vzniká např. dnes v literatuře české, se stává součástí světové literatury; zde patrně rozhoduje kvalita a další nevyočitatelné a ne zcela racionální pohnutky a ukazatele. Ve středověku tuto světovost zaručovala latina, společný jazyk evropských vzdělanců. – Jako součást národního literárního života byla ve středověku naopak bez rozpaků přijímána všechna díla daného kulturního teritoria, ať byla psána jakýmkoli jazykem (pro českou literaturu zde přichází v úvahu čeština, němčina, latina, hebrejščina, staroslověština).

Specifika středověké (nejen latinsky psané) literatury:

- Do literárního života středověku (ostatně stejně je tomu i v antice ještě v raném novověku) patří i *literatura (spíše) odborná*.
- Proti literaturám moderním je *žánrový systém* středověkých literatur obtížné postihnout, žánry vymezit a jednotlivé výtvoř k nim přiřadit.
- Spíše než žánrem můžeme charakterizovat ten který literární výtvoř jeho funkcí; u jednoho a téhož výtvoř se však většinou uplatňuje funkcí více (*synkretismus funkcí*), středověké výtvoř charakterizujeme jako *polyfunkční*.
- S tím souvisí *nemožnost přesněji zařadit jednotlivé autory*, většina tvoří jak prózu, tak poezii, jak hagiografii, tak historiografii apod.
- Výtvoř středolatinšké (a středověké vůbec) literatury bývají často *dochovány fragmentárně*.
- Často jsou *anonymní*, což v mnoha případech souvisí s tím, že středověku byl většinou *cizí pojem duševního vlastnictví* (a tím i např. plagiátu nebo literární krádeže).
- Jinak než v novověku vypadá ve středověku *literární publikum*. S tím souvisí i to, že mnoho výtvořů středověké literatury je určeno k hlasitému předčítání a naslouchání, mluvíme o jejich *orálním charakteru*.
- Ve středověkých literaturách existuje určitá polarita, zároveň však oscilace mezi *literaturou světskou a duchovní* a jejich vzájemné prolínání.
- Mnoha výtvořům středověké literatury neporozumíme bez ohledu na *intertextualitu, symbolismus a alegorii*.
- Ve středověkých literárních výtvořech pozorujeme silný vliv, až diktát, *rétoriky a předpisů dobové poetiky*.

Časový rozsah středolatinšké literatury

Při veškeré nejistotě, jak a kde stanovit krajní chronologické mezníky, se nakonec odborníci shodují na době *mezi lety cca 450-1450*. Jí předchází římská literatura (antická latinská literatura), následuje literární a kulturní produkce renesančního humanismu a reformace. Mezníky jsou položeny, nikoli stanoveny, s vědomím, že žádná epocha historie nenastává ani nezaniká náhle, bez přechodných období i izolovaných přechodných jevů; samozřejmě jsou přesahy.

Chronologie uplatněná v této příručce:

1. Zrod latinské křesťanské literatury: období latinské patristiky
2. Přejchodné období: 6.-8. stol.
3. 9-10. stol.: kultura vlády ottonské dynastie, karolinská kulturní obnova a její vyznění
4. 11. stol., doba rozvoje básnické i prozaické tvorby
5. 12. stol.: aetas Ovidiana, humanismus 12. stol. (vrcholné výtvoxy a čelné osobnosti středolatinského písemnictví)
6. 13. stol.

Literatura k dalšímu studiu předmětu

Základní:

M. Manitius, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters* I–III, München 1911, 1923, 1931 (je součástí řady "Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft", herausgegeben von I. Müller – W. Otto, Bd 9, 2.Abt.). Manitiův výklad sahá do r. 1200.

F. Brunhölzl, *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters*, I. do karolinské renesance (Mnichov 1975), II. do poloviny 11. stol. (Mnichov 1992) franc. překlad J. P. Bouhot, 1990-1996).

G. Gröber, *Übersicht über die lateinische Literatur von der Mitte des VI. Jahrhunderts bis zur Mitte des XIV. Jahrhunderts* (Grundriss der romanischen Philologie II,1), Strassbourg 1902 (přetisk 1963, München 1973)

C. Leonardi et al., *Letteratura Latina Medievale (secoli VI-XV)*, Firenze 2002 (vyšlo též v brožovaných sešitech podle chronologických úseků)

Dále:

J. Ghellinck, *Littérature latine au moyen age*, Paris 1939 (od Boethia po r. 1109)

J. Ghellinck, *L'essor de la littérature latine au XII siècle, I-II*, Paris–Brouxelles 1946

G. Cavallo, C. Leonardi, E. Menesto (ed.), *Lo spazio letterario del medioevo. I. Il Medioevo Latino 1-4*, Roma 1992-1994

Menší přehledné středolatinské literární dějiny:

F.A. Wright – A. Sinclair, A History of Later Latin Literature from the middle of the fourth to the seventeenth century, New York – London 1931

F. Ermini, Storia della letteratura latina medievale, Spolletto 1960

J.P. Foucher, La littérature latine du moyen âge (Que sais-je, n. 1043), Paris 1963

B. Bischoff, Die mittellateinische Literatur, in: B. Bischoff, *Mittelalterliche Studien* 2, Stuttgart 1967, 1–11

L. Alfonsi, La letteratura latina medievale (La letteratura del mondo n.48), Firenze–Milano 1972

M. Hélin, La littérature latine au moyen âge (Que sais-je, n.1043), Paris 1972

Udo Kindermann, Einführung in die lateinische Literatur der mittelalterlichen Europa, Turnhout 1998

Pro jednotlivé autory a žánrové celky:

Slovník latinských spisovatelů, red. A. Vidmanová, E. Kuřáková, Praha 2004 (2. vyd.)